

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Umberto Eco
NUMERO ZERO

Copyright © Bompiani / RCS Libri S.p.A. – Milan, 2015
Translation Copyright © 2015 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01502-7

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

EKO

UMBERTO

NULTI BROJ

S italijanskog preveli
Mirela Radosavljević i Aleksandar Levi

 izdavaštvo **vulkan**

Beograd, 2015.

Za Anitu

Only connect!

E. M. Forster

Subota, 6. jun 1992, 8 h

Jutros voda iz slavine nije potekla.

Blop, blop, kao da je novorođenče dvaput podrignulo, a potom ništa.

Pokucao sam kod komšinice: kod njih u stanu sve je u redu. Možda ste zatvorili glavni ventil, rekla mi je. Ja? Ne znam ni gde je, nedavno sam se doselio, znate, a kući se vraćam tek uveče. Ali zaboga, kad odlazite od kuće na nedelju dana, zar ne isključujete vodu i plin? Ne ja. Baš ste neoprezni, pustite me da uđem, pokazaću vam.

Otvorila je ormarić ispod lavaboja, nešto je pomerila i voda je potekla. Vidite? Zatvorili ste ga. Oprostite mi, baš sam rasejan. Eh, vi što živite singl! Ode komšinica, koja, kao i svi, uveliko već koristi engleske reči.

Treba da smirim živce. Kućni duhovi ne postoje, osim u filmovima. A ja ne hodam u snu, jer čak i da mesečarim, ne bih znao

da postoji taj glavni ventil, inače bih ga zatvorio i kad sam budan, pošto mi tuš kaplje i lako može da se desi da ne sklopim oka celu noć, slušajući dobovanje tih kapi, kao da sam u Valdemosi. Doista, često me to probudi, ustanem i odem da zatvorim vrata kupatila, kao i vrata koja iz predsoblja vode u spavaću sobu, da ne bih čuo to prokletu kapanje.

To nije moglo da se desi zbog, šta ja znam, nekog električnog kontakta (ručka ventila, kao što joj ime kaže, mora se okrenuti ručno), pa čak ni miš, koji bi tuda protrčao, ne bi imao snage da je pomeri. To je starinski gvozdeni točkić (sve je u ovom stanu staro najmanje pedeset godina), a uz to je i zarđao. Dakle, za to je bila potrebna neka ruka. Nalik na čovečju. A nemam dimnjak kroz koji bi mogao da uđe onaj Poov majmun iz ulice Morg.

Hajde da razmislimo. Svaka posledica mora imati svoj uzrok, tako barem kažu. Da odmah odbacimo božje čudo, ne vidim zašto bi se Svevišnji zamajavao mojim tušem, nije to Crveno more. Dakle, prirodna posledica mora imati prirodan uzrok. Sinoć, pre odlaska na spavanje, uzeo sam jednu tabletu stilnoksa i popio čašu vode. To znači da je do tog trenutka još bilo vode. Jutros je više nije bilo. Elem, dragi moj Votsone, ventil je neko zatvorio tokom noći – a taj neko nisi bio ti. Neki čovek ili nekoliko ljudi bili su u mom stanu i plašili se da ću se probuditi, ne toliko zbog buke koju su pravili (bili su gotovo nečujni), koliko zbog tog kapanja, koje je čak i njima zasmetalo, možda su se i pitali kako je moguće da se već nisam prenuo iz sna. Zato su, za svaki slučaj, uradili ono što bi učinila i moja komšinica: zatvorili su vodu.

A potom? Moje knjige su rasute u svom uobičajenom neredu, po njima su mogle da vršljaju tajne službe iz celog sveta i da

prelistavaju stranicu po stranicu a da ja to ne primetim. Nema svrhe da zagledam u fioke, ili da otvaram ormar u predsoblju. Ako su hteli nešto da pronađu, u današnje vreme dovoljno je da učine samo jedno: da pretraže moj kompjuter. Možda su, da ne bi gubili vreme, jednostavno sve presnimili i otišli kući. A tek sada, otvarajući i zatvarajući jedan po jedan dokument, verovatno su primetili da u kompjuteru nema ničega što bi moglo da im bude zanimljivo.

Šta su se nadali da će pronaći? Očigledno je – to jest, ne mogu to drugačije da objasnim – da su tražili nešto što se odnosi na novine. Nisu glupi, sigurno su pomislili da sam pisao beleške o svemu čime se bavimo u redakciji – pa sam stoga, i da sam, ukoliko nešto znam o zamešateljstvu s Bragadočom, svakako to negde i zapisao. Sada su već dokučili stvarno stanje, da ja sve čuvam na jednoj disketi. Razume se, noćas su posetili i kancelariju i nisu pronašli bilo kakvu disketu. Dakle, upravo izvode zaključak (ali tek sada) da je verovatno nosim u džepu. Kakve smo samo budale, verovatno se sada vajakaju, trebalo je da mu pretresemo sako. Budale? Govnari. Da su vispreni, ne bi morali da se bave tako prljavim zanatom.

Sada će ponovo pokušati. Sposobni su da maznu pismo, pošlaće tobožnje džeparoše da me napadnu na ulici. Moram, dakle, da požurim pre nego što se vrate, da pošaljem disketu na neku post restant adresu, a posle ću već videti kad je bezbedno da je podignem. Ma kakve mi to budalaštine padaju na pamet, ovi su već ubili čoveka, a Simei je netragom nestao. Njima nije bitno da saznaju da li ja nešto znam, niti šta ja to znam. Ubiće me iz čiste predostrožnosti, i gotova stvar. Ne mogu ni da razglasim u štampi kako ja o tom zamešateljstvu ne znam ništa, jer čim to kažem, dam do znanja da ipak nešto znam.

Kako sam dospao u ovu papazjaniju? Mislim da je za sve kriv profesor Di Samis, kao i činjenica da znam nemački.

Zašto sam se setio Di Samisa i tih događaja koji su se zbili pre četrdeset godina? Zbog toga što sam od tada neprestano živeo u uverenju da je Di Samis kriv što nikada nisam diplomirao, a u ovu gužvu sam upao upravo zato što nikada nisam diplomirao. Uostalom, Ana me je ostavila posle dve godine braka zato što je shvatila, kako je sama kazala, da sam neizlečivi gubitnik – ko zna kakve sam joj bajke pre toga napričao, da se prikažem u što lepšem svetlu.

A nisam nikada diplomirao zato što znam nemački. Moja baka je bila iz Južnog Tirola i još u detinjstvu me je naučila da govorim taj jezik. Već od prve godine fakulteta, da bih se izdržavao tokom studija, prihvatio sam da prevodim knjige sa nemačkog. U to doba je znanje nemačkog, samo po sebi, već bilo zanimanje. Čitali smo i prevodili knjige koje ostali ne razumeju (a tada su ih smatrali značajnim), i bili smo plaćeni bolje od prevodilaca s francuskog, pa čak i s engleskog. Mislim da je to danas slučaj s onima koji znaju kineski ili ruski. Kako bilo, moglo se ili prevoditi s nemačkog, ili diplomirati, nije se moglo postići i jedno i drugo. Kad se prevodi, naime, to znači da se ostaje kod kuće, zimi u toplom, leti u svežem prostoru, rad u papučama, a pre svega, nauči se gomila toga novog. I zašto onda pohađati predavanja na fakultetu?

Iz lenjosti, odlučio sam da i na fakultetu upišem nemački. Neću morati mnogo da učim, razmišljao sam, ionako već znam sve. Šef katedre u to vreme bio je profesor Di Samis, koji je, kako su

studenti govorili, svoje orlovsko gnezdo svio u oronulom baroknom zdanju, gde je veliko stepenište vodilo do prostranog predvorja. S jedne strane su se nalazile prostorije Di Samisove katedre, a s druge strane svečana sala, kako ju je Di Samis pompezno nazivao, a zapravo je to slušaonica s pedesetak mesta.

U prostorije katedre moglo je da se ulazi samo s natikačama. Na ulazu ih je bilo dovoljno samo za asistente i za još dva-tri studenta. Ko bi ostao bez natikača, čekao je ispred da na njega dođe red. Sve je bilo navošteno, verujem, čak i knjige na policama po zidovima. I lica asistenata, već sasvim ostarelih, koji su ko zna otkad čekali da na njih dođe red da postanu profesori.

Sala je imala veoma visok lučni svod i gotičke prozore (nikako mi nije bilo jasno otkud oni u baroknom zdanju) sa zelenim vitražima. Tačno na vreme, to jest petnaest minuta posle zakazanog termina, u pratnji vremešnog asistenta koji je išao za njim, na metar odstojanja, i mlađih asistenata, koji još nisu napunili pedeset godina, na dva metra odstojanja. Vremešni asistent nosio mu je knjige, a mlađi magnetofon – magnetofoni su krajem pedesetih godina bili ogromni, ličili su na rols-rojs.

Di Samis je onih deset metara, koji su prostorije katedre delili od slušaonice, prelazio kao da ih ima dvadeset: nije išao pravolinijski, već je krivudao, ne znam da li sledeći neku parabolu, ili elipsu, glasno ponavljajući „evo nas, evo nas“, potom bi ušao u salu i seo na nekakav isklesani podijum – gotovo se moglo očekivati da će otpočeti nastup rečima: zovite me Išmael.

Staklo vitraža bojilo je svetlost u zeleno te je njegovo zlobno nasmešeno lice izgledalo mrtvački dok su asistenti uključivali magnetofon. Potom bi otpočeo: „Nasuprot onome što je nedavno rekao

moj uvaženi kolega profesor Bokardo...“, i tako bi nastavio naredna dva sata.

Zbog te zelene svetlosti obuzimala me je nekakva vodnjikava pospanost, kakva se ogledala i u očima asistenata. Znao sam za njihovu muku. Po isteku ta dva sata, dok bismo mi studenti pohrlili napolje, profesor Di Samis bi im naložio da vrate magnetofonsku traku na početak, sišao bi s podijuma, demokratski seo u prvi red s asistentima, te bi svi zajedno iznova preslušavali dvosatno predavanje, dok bi profesor zadovoljno odobravao svaki deo koji mu se činio ključnim. A valja napomenuti da je tema kursa bio Luterov prevod Biblije na nemački jezik. Prava poslastica, govorele su moje kolege kolutajući očima.

Na kraju druge godine, vrlo retko pohađajući nastavu, odvažio sam se da tražim odobrenje da napišem rad o ironiji kod Hajnea (činio mi se utešnim njegov stav prema nesrećnim ljubavima, koji je, kako je meni izgledalo, odisao zaslužnim cinizmom – pripremao sam se za lična ljubavna iskustva). „Vi mladi, vi mladi“, neutešno mi je rekao Di Samis, „vi biste odmah da pređete na savremenike...“

Shvatio sam, kao u nekom trenutku prosvetljenja, da mogu da se oprostim od pisanja rada kod Di Samisa. Onda sam pomislio na profesora Ferija, bio je mlađi, uživao je ugled zbog svoje blistave inteligencije, a bavio se romantizmom i njemu bliskim periodima. Ali starije kolege su me upozorile da će mi u diplomskoj komisiji svakako biti i Di Samis, kao drugi član, te da ne smem zvanično da se obratim profesoru Feriju, jer bi to Di Samis odmah saznao i omrznuo me za sva vremena. Moraću da krenem zaobilaznim putem, da bi ispalo kao da je Ferio zatražio da kod njega napišem rad, pa će se Di Samis naljutiti na njega, a ne na mene. Di Samis je mrzeo

Ferija iz prostog razloga što ga je on lično doveo na katedru. Na univerzitetu (tada, a verujem i danas) sve je obrnuto u odnosu na običan život: nisu sinovi ti koji mrze očeve, već očevi mrze sinove.

Mislio sam da ću moći da se približim Feriju tobože slučajno, tokom nekog od seminara koje je Di Samis organizovao jednom mesečno u svojoj svečanoj sali, a posećivale su ih mnoge kolege zato što mu je polazilo za rukom da dovede slavne naučnike.

Međutim, to se ovako odvijalo: odmah posle predavanja usledila bi debata, a tu su glavnu reč vodili samo profesori, potom bi svi izašli napolje, jer su predavača vodili na ručak u restoran *La Tartaruga*, najbolji u tom delu grada, u stilu sredine XIX veka, s konobarima koji nose frak. Da bi se od orlovog gnezda stiglo do restorana, trebalo je da se prođe kroz široku ulicu s porticima, potom da se pređe preko starog trga, da se skrene iza ugla veličanstvene palate i, najposle, da se pređe preko još jednog manjeg trga. E, sada, dok se povorka kretala ispod portika, govornik je prolazio okružen redovnim profesorima, vanredni i docenti pratili su ih na rastojanju od metar, asistenti na rastojanju od dva metra, a najodvažniji studenti na razumno većem rastojanju. Kada bi stigli do starog trga, studenti su se oprastali od povorke, na uglu veličanstvene palate odlazili su asistenti, vanredni profesori i docenti prelazili su preko manjeg trga, ali su se pozdravljali ispred restorana, u koji su ulazili samo gost i redovni profesori.

Tako profesor Ferio nikada nije saznao da postojim. U međuvremenu mi se ogadila ta akademska sredina, više nisam odlazio ni na predavanja. Prevodio sam kao mašina, ali tu nema biranja posla, tako da sam na Danteov stilnovistički jezik prebacivao tromno delo o ulozi Fridriha Lista u stvaranju onoga što se zove

Zollverein – Nemačka carinska unija. Jasno je zbog čega sam tada prestao da prevodim s nemačkog, ali je već bilo kasno za povratak na studije.

Nevolja je u tome što ne možete da se pomirite s tom idejom: i dalje se živimo u ubeđenju da ćemo danas-sutra položiti preostale ispite i odbraniti diplomski rad. A kada živimo gajeći lažne nade, već smo gubitnici. Kada to napokon shvatimo, tada smo se već predali.

U početku sam našao posao kao kućni nastavnik jednom malom Nemcu u Engadinu, koji je bio previše glupav da bi išao u školu. Klima izvrsna, usamljenost podnošljiva, izdržao sam godinu dana pošto je bilo dobro plaćeno. A onda, jednoga dana, dečakova majka pripila se uz mene na hodniku, nagoveštavajući da joj ne bi bilo mrsko da se poda (meni). Zubi su joj štrčali, a i nausnica joj je bila osenčena brkovima, te sam joj uljudno dao do znanja da ne pristajem. Tri dana posle toga dobio sam otkaz, zato što dečak nije napredovao.

Potom sam životario baveći se piskaranjem. Mislio sam da ću pisati za ozbiljne novine, ali sam naišao na razumevanje tek u nekoliko lokalnih listova, gde sam objavljivao pozorišne kritike provincijskih predstava i gostovanja putujućih pozorišnih trupa. Još uvek je bilo varijetea pa sam za pišljivi honorar pisao prikaze tih revijalnih predstava, gvireći iza zavese u igračice obučene u mornarsku odeću, očaran njihovim celulitom, a potom sam im pravio društvo u mlečnom restoranu, gde su uz belu kafu – kad nisu bile švorc – večerale jaje na maslacu. Tu sam stekao i svoja prva seksualna iskustva s jednom pevačicom, u zamenu za blagonaklonu belešku – za neki list iz Saluca, ali njoj je i to bilo dovoljno.

Bio sam bez stalnog boravišta, živeo sam u različitim gradovima (stigao sam u Milano tek na Simeijev poziv), radio sam korekture rukopisa za najmanje tri izdavačke kuće (uglavnom fakultetske knjige, ali i za velike izdavače), za jednu od njih uradio sam reviziju odrednica u nekoj enciklopediji (trebalo je proveriti datume, naslove dela, i tako dalje), sve su to bili poslovi u kojima sam stekao ono što je Paolo Vilado u jednom trenutku nazvao čudovišnom kulturom. Gubitnici, kao i samouki, uvek poseduju mnogo šira znanja od pobednika, ali ko želi da bude pobednik, mora da ovlada samo jednom oblašću, a ne da gubi vreme da ih sve upoznaje, dok je zadovoljstvo erudicije prepušteno gubitnicima. Što više toga neko zna, to mu sve manje toga ide kako treba.

Nekoliko godina proveo sam čitajući rukopise koje su mi davali izdavači (katkad čak i oni značajni), jer kod njih niko nema želju da čita rukopise koje im šalju. Plaćali su mi pet hiljada lira po rukopisu, proveo bih ceo dan ležeći u krevetu i munjevito čitajući, a potom bih napisao svoj sud, na dve šlajfne, puštajući na volju vlastitom sarkazmu kako bih sahranio nepromišljenog autora, a u izdavačkoj kući svima bi laknulo, odgovorili bi drzniku, sa žaljenjem, da moraju da odbiju njegov rukopis, i idemo dalje. Čitanje rukopisa koji nikada neće biti objavljeni takođe može postati zanat.

U međuvremenu desila se i ta veza s Anom, koja se završila onako kako je bilo neminovno. Od tada više nisam uspeo (ili nisam žarko želeo) da se ozbiljno zainteresujem za neku ženu, jer sam se plašio da ću ponovo neslavno proći. Za seks bi se pobrinuo u terapijskom vidu, poneka usputna avantura, gde nema bojazni da ću se zaljubiti, jedna noć i zbogom, hvala, bilo je prijatno,

povremeno i plaćeni snošaj, da me žudnja ne bi opsedala (zahvaljujući onim igraticama, celulit mi nije smetao).

Za to vreme sanjao sam ono što sanjaju svi gubitnici: da jednoga dana napišem knjigu koja će mi doneti slavu i bogatstvo. Da bih naučio kako se postaje veliki pisac, bio sam čak i crnac (ili *ghost writer*, kako se to danas kaže, da budem politički korektan) jednog autora kriminalističkih romana, koji se i sâm, kako bi se knjige bolje prodavale, potpisivao američkim pseudonimom, poput glumaca u špageti vesternima. Ali bilo je lepo raditi u senci, skriven iza dvostrukog paravana (Drugi autor, i drugo ime Drugog autora).

Pisao sam tuđi krimić s lakoćom, bilo je dovoljno da podražavam Čandlerov ili, u najgorem slučaju, Spilejnov stil, ali kada sam pokušao da sastavim nešto svoje, primetio sam da pri opisima nekoga ili nečega upućujem na knjiška poređenja: nisam bio kadar da kažem da neko odlazi u šetnju tog sunčanog i vedrog popodneva, već sam govorio kako je nebo iznad šetača „kao na Kanaletovim platnima“. Shvatio sam da je i D'Anuncio tako pisao: da bi rekao kako izvesna Konstanca Landbruk poseduje određene vrline, pisao je da je nalik na ženske portrete Tomasa Lorenza, za Elenu Muti napominjao je da njene crte lica podsećaju na profile kakve je Moro slikao u mladosti, dok Andrea Spereli liči na portret nepoznatog plemića iz Galerije Borgeze. I tako, ko bi hteo da pročita roman, morao bi da prelistava i ilustracije u nekoj istoriji umetnosti sa kioska.

Ako je D'Anuncio bio loš pisac, to ne znači da i ja treba da budem takav. Kako bih se oslobodio rđave navike da citiram, odlučio sam da se okanem pisanja.

Nulti broj

Ukratko, nije to bio neki naročit život. A kada sam prevalio pedesetu, stigao mi je Simeijev poziv. Zašto da ne? Na kraju krajeva, hteo sam i to da probam.

Šta sada da radim? Ako promolim nos iz stana, biću u opasnosti. Odgovara mi da sačekam ovde, u najgorem slučaju, oni su ispred i čekaju da izađem. A ja neću izaći. U kuhinji ima nekoliko pakovanja krepera i mesnog nareska. Od sinoć mi je ostalo i pola flaše viskija. To može da mi potraje dan-dva. Nasuću sebi malo viskija (a posle možda još malčice, ali tek po podne, jer se od jutarnjeg pića pobrljavi) i pokušaću da se vratim na početak ove pustolovine, nema čak ni potrebe da pogledam disketu, jer se svega jasno sećam, barem zasad.

Strah od smrti daje krila pamćenju.

